

1

PROLOG

- Ene! Pogodi Tarabić!

Ako je verovati tekstu koji je dr Radomir Kazimirović objavio 1928. godine u *Malim Novinama*, tim rečima su Srbi komentarisali svaki važniji događaj iz svoje istorije. Čak i danas, većina će posvedočiti da su proroci iz Kremmana mogli da vide budućnost, da su godinama unapred najavljivali ratove, uspone i padove vladara i da su dobro znali kakva sudbina čeka Srbiju. Tako se proročke vizije Miloša i Mitra Tarabića navode kao neoborivi dokaz da na svetu postoje posebno obdareni ljudi koji su u stanju da vide budućnost.

Kremansko proročanstvo, mada starije od jednog veka, naše je najpoznatije proročanstvo. Na neki način ono postoji kao mit, koji povezuje starovremensko praznoverje i moderne koncepte ezoteričnog pogleda na svet, koje su uvezli zagovornici savremenog zapadnog pokreta poznatog pod nazivom *New age* ili *Novo doba*. Ključna zasluga za bezrezervno poverenje koje većina ljudi danas gaji prema kremanskim prorocima pripada medijima, u kojima se rado citiraju proročanstva i porede sa kasnijim događajima, iz čega redovno proizilazi zaključak da su Tarabići bili pravi proroci.

Osim novinskih članaka, skoro bez izuzetka pisanih senzacionalističkim jezikom, postoji i nekoliko knjiga ozbiljnijih autora koji su detaljno analizirali kremansko proročanstvo. Kada se pažljivo pročitaju njihovi radovi, neizbežno se nameće zaključak da su svi analitičari uzimali podatke iz dnevne štampe ili iz knjiga i prihvatili ih kao činjenice u koje ne treba sumnjati. Nekritičkom analizom proročanstava navedenih u ovim knjigama sugeriše se jedini moguć zaključak - da su Tarabići zaista imali prekognističke moći i da su se njihova proročanstva uvek bez greške ispunjavala.

Takva analiza ima ozbiljan nedostatak, jer barata sa nesigurnim podacima ne proveravajući njihovu tačnost. Zato mi te podatke nećemo prihvatati kao gotove činjenice, nego ćemo ih podvrgnuti kritičkoj analizi i upotrebiti kako bismo utvrdili koja su proročanstva zaista objavljena pre događaja na koje se odnose i sa kojom preciznošću su ih najavila. Ovo je jedini način da odvojimo prazne senzacionalističke tvrdnje od pouzdanih i proverenih svedočenja. Osim toga, prostim poređenjem proročanstava izrečenih u različitim periodima pokušaćemo da prepoznamo i označimo ona koja su menjana i „prekrajana“, kako bi se naknadno prilagodila događajima na koje se odnose.

Najstariji poznati pisani trag o kremanskim prorocima datira iz 1894. godine, kad je *M. Đ. Milićević* u knjizi „*Život Srba seljaka*“ [21] posvetio jedan kraći pasus Tarabićima. On je tada samo pomenuo da je „*U selu Kremnom, pod Šarganom, bio nekakav prorok, Lazo Tarabić po imenu*“ koji je ponekad proricao i političke događaje. Ime proroka ovde je na prvi pogled netačno navedeno, što nam sugerise neke zanimljive zaključke, ali ćemo se time pozabaviti u kasnijim poglavljima. Nažalost, autor ovde nije naveo nijedno proročanstvo, pa nam tako nije ostavio nikakav materijal pogodan za analizu proročkih sposobnosti Tarabića.

Znatno bolje sreće bili smo sa prvim novinskim tekstom o kremanskom proročanstvu [1c], koji je objavljen u dnevnoj štampi 1902. godine, jer u njemu ne samo da se citira nešto što je proglašeno za proročanstvo, nego se jasno pokazuju i motivi za njegovo „puštanje u promet“. Već u sledećem poglavlju pozabavićemo se tim napisom, zapravo jednom neobično dugom serijom novinskih tekstova, a sada ćemo samo pomenuti da se svi značajniji pisani tragovi o kremanskom proročanstvu u štampi javljaju u parovima od po dve godine, a između tih parova postoje po 12 godina duge pauze: reč je o 1902. i 1903, zatim 1915. i 1916, kao i 1928. i 1929. godini. Sva ova izdanja novina, sa izuzetkom *Niškog glasnika* iz 1915. godine, sačuvana su do danas (pretpostavka je da je celo to godište lista uništeno tokom bombardovanja Beograda 1941. godine). Srećna okolnost je da na osnovu nekih kasnijih napisa u štampi možemo da rekonstruišemo najvažnije delove tekstova iz izgubljenih brojeva.

U analizi kremanskog proročanstva služićemo se isključivo autentičnim pisanim tragovima. To su novinski članci, dostupni u arhivama *Narodne biblioteke u Beogradu*, biblioteke *Srpske akademije nauka i umetnosti*, kao i biblioteke *Matice srpske u Novom Sadu*. Isto tako, poslužićemo se i knjigama u kojima je pisano o ovom proročanstvu. Svaki podatak ili citat koji preuzimamo iz ovih tekstova biće obeležen uglastom (u matematičkom žargonu „srednjom“) zagradom, u kojoj je naveden redni broj izvornog novinskog članka ili knjige, onako kako je navedeno u 14. poglavlju.

Neke novinske tekstove, koji su od posebne važnosti za analizu, prenosimo u celosti na kraju knjige. Podaci i citati preuzeti iz ovih tekstova biće obeleženi rednim brojem iza koga sledi slovo „c“, što je oznaka da u knjizi postoji citat. Ako, recimo, iza podatka stoji [3], to znači da je on preuzet iz izvora koji je u spisku literature naveden pod rednim brojem 3, a ako stoji [5c], to je novinski tekst pod rednim brojem 5 i taj tekst je u prilogu na kraju ove knjige citiran u celosti.

Ko su bili kremanski proroci

Miloš Tarabić (1809-1854) važio je za glavnog kremanskog proroka. Po prirodi je bio povučen i ćutljiv, pa su ga u selu smatrali čudakom. Bavio se stočarstvom i najviše vremena provodio u planini, čuvajući stoku. Nikada se nije ženio, a od bliže familije imao je dva brata (Lazara i Milana) i tri sestre. Po nekim svedočenjima bolovao je od padavice (epilepsije) [23]. Umro je na svoj 45. rođendan.

Kuća u kojoj su živeli Miloš i Mitar

Njegov sinovac *Mitar Tarabić* (1829-1899) bio je komunikativniji, pa imamo znatno više proročanstava za koja se tvrdi da potiču od njega. U mladosti bavio se stočarstvom, a kasnije i ratarstvom. Oženio se mlad i danas ima dosta potomaka. Ponegde u štampi moguće je pronaći podatak da su ova dva proroka bila braća, ali to je posledica neobaveštenosti novinara.

Po navodnom Mitrovom pripovedanju, njegov stric Miloš je tačno trideset godina posle svoje smrti počeo noću da ga posećuje i da mu odaje tajne budućih događaja. Mitar je kasnije sve te podatke dobijene „s onog sveta“ pretočio u proročanstva, začinjena legendarnim rečima „*Tako mi je kazato*“.

Miloš i Mitar bili su nepismeni. Ceo životni vek proveli su u zaseoku *Tarabići*, na obroncima u podnožju planine Tare, nekoliko kilometara udaljenom od centra zlatiborskog mesta *Kremna* (ovaj naziv je množina a ne jednina, pa se pravilno kaže *iz Kremana* ili *u Kremna*, a ne *iz Kremne* ili *u Kremnu*; ovo pravilo ponegde neće biti poštovano u citatima, koji ćemo navoditi u njihovom izvornom obliku).

Tarabići su malo mesto, koje čini dvadesetak kuća na teško pristupačnom terenu pored planinskog potoka. Pešački mostić je pored kuće u kojoj su rođeni Miloš i Mitar. Nekada je ceo zaseok bio smešten u dnu jedne strme padine u samom podnožju Tare, ali danas su kuće izgrađene i sa druge strane potoka, pa zaseok izgleda kao da je nacrtan na naspramnim stranicama poluotvorene knjige.

Prota *Zaharije Zaharić* (1834-1918) bio je venčani kum i blizak prijatelj Milošu i Mitru. Sva naša znanja o kremanskom proročanstvu uglavnom se zasnivaju, posredno ili neposredno, na njegovom pripovedanju. Neki skeptici su u prvoj polovini 20. veka u novinama iznosili pretpostavku da je kremanski mit zapravo stvorio prota Zaharije, u želji da pomogne političku borbu protiv dinastije Obrenović. Za ovu tvrdnju dokazi ne postoje, ali nju podržava činjenica da je prota Zaharije bio neskriveni pristalica dinastije Karađorđevića.

Godine 1929. *Dragan Aleksić* je u listu *Vreme* [12c] objavio mišljenje da je scenario cele priče sačinio prota *Milan Đurić*, prvak Radikalne stranke užičkog kraja, kao osvetu Obrenovićima što je tokom njihove vladavine bio iz političkih razloga raščinjen svešteničkog čina i osuđen na tešku robiju u okovima [30c]. Po toj verziji, prota Đurić je sugerisao proti Zahariju lansiranje kremanskog mita, čime je u političkoj borbi protiv Obrenovića bilo iskorišćeno verovanje naroda u proročanstva. Osnov za ovu tvrdnju verovatno je taj što je prota Đurić bio jedan od najaktivnijih i najratobornijih srpskih poslanika, tipičan populist i narodni tribun, a u isto vreme i blizak prijatelj proti Zahariju, za koga je bio vezan starim kumovskim vezama. Današnji istoričari smatraju da je prota Đurić tada bio zadužen da u skupštini izgovara ono što se Nikola Pašić čuvao da kaže, kada bi želeo da vidi reakciju poslanika i naroda.

Pera Todorović (1852-1907) je bio publicista i prozni pisac. Školovao se u Beogradu, Pešti i Cirihi. Bio je među osnivačima Radikalne partije i glavni organizator akcije „*Crveni barjak*“ u Kragujevcu. Uređivao je listove „*Rad*“, „*Radikal*“, „*Male novine*“, „*Ogledalo*“, „*Straža*“ i „*Samouprava*“. Poznati su njegovi romani: „*Silazak sa prestola*“ i „*Smrt Karađorđeva*“, kao i dnevnik o događajima iz srpsko-turskog rata „*Dnevnik jednog dobrovoljca*“.

Čedomilj Mijatović (1842-1932) je bio poznati državnik, historičar i književnik. Radio je kao načelnik Ministarstva finansija od 1869, a kao ministar finansija od 1873. godine. Ministar inostranih dela postao je sedam godina kasnije. Bio je poslanik Srbije u Londonu i Carigradu. Kao ministar učestvo-
vao je 1881. u pregovorima o sklapanju tajne konvencije sa Austrougarskom.

Objavio je veliki broj stručnih i književnih radova, uglavnom iz srpske srednjovekovne istorije. Bavio se prevodjenjem i bio najistaknutiji srpski prevodilac s engleskog jezika. U Londonu je 1917. godine objavio knjigu „*The Memoirs of a Balkan Diplomatist*”.

Klasifikacija proročanstava

Danas postoji veliki broj proročanstava koja se pripisuju Milošu i Mitru Tarabiću. Ovaj broj je tokom 20. veka neprestano rastao, pa se čak i danas, preko sto godina od Mitrove smrti, javljaju novi autori sa svojim svedočenjima. Analizom ovih proročanstava dolazimo do zaključka da svako od njih možemo da smestimo u jednu od sledeće tri grupe:

1. Proročanstva koja su „izrečena” tek posle događaja na koji se odnose (retrodatirana proročanstva).

Ovo je najbrojnija grupa. Čine je proročanstva za koja se tvrdi da su ih proroci izrekli pre događaja, mada o tome nema ni pomena u pisanim tragovima toga vremena. Tek posle događaja, pojavljuje se sijaset tvrdnji hroničara da su ti događaji bili prorečeni, za šta se ponekad podnose i falsifikovani ili manje-više vešto konstruisani dokazi.

Da li usmena svedočenja možemo da prihvatimo kao verodostojna? Naravno, moguće je da je svedok govorio istinu, ali je isto tako moguće i da je tu svoju „istinu” prilagodio ciljevima koje često nije teško prozreti. Svedok, takođe, ponekad prenosi tuđe reči kao svoje (a na dužem putu „od usta do usta” veća je opasnost da se informacija svesno ili nesvesno izmeni), pa može čak i sebe da uveri da je zaista čuo nešto što bi možda samo želeo da čuje. Moguće je, takođe, da je on „samo malo” doterao reči proroka, čime je proročanstvu naknadno omogućio da se ispuni.

Početkom dvadesetog veka, recimo, često je pominjano proročanstvo koje je govorilo da će „na Zemlji biti tama koja će tri dana i tri noći trajati”. Zanimljivo proročanstvo, ali neostvareno; zato su analitičari posle završetka Prvog svetskog rata malo preuredili ove reči, pa izjavili da su Tarabići prorekli da će „Srbija tri leta biti u mraku”. I eto „ostvarenog” proročanstva o izbeglištvu srpske vojske, koje je zaista trajalo tri godine, od 1915. do 1918.

Čak i danas, u skoro svakom srpskom selu postoji po neki „prorok“ za koga će meštani posvedočiti da je ispravno prorekao ovo ili ono. Ipak, ove priče pre svega su podržane željom naroda da u njih veruje i većina njih ne bi opstala ako bi se pojavio neko ko bi u razgovoru insistirao na detaljima i time razotkrio pravi tok „proročanstva“.

Mnogo puta je vlast ili opozicija u Srbiji koristila kremansko proročanstvo u svrhu političke agitacije. Da bi sugerisani razvoj budućih događaja bio uverljiviji, bilo je poželjno najpre stvoriti kod naroda uverenje da ima posla sa *pravim*, a ne sa lažnim prorocima. Zbog toga su neprestano izmišljana i proročanstva kojima su „prorečeni“ događaji iz prošlosti, iz kojih proizilazi da su bila nepogrešivo ispunjena. Tako je najvažniji zadatak retrodatiranih proročanstava zapravo bio da daju legitimitet nekim novim proročanstvima. Forma je uvek ista: tvrdi se da su Tarabići nepogrešivo prorekli sve događaje iz prošlosti (čija se lista pri tom navodi), pa zato treba verovati i u novo proročanstvo, kojim se najavljuje odlazak, dolazak ili ostanak tog-i-tog vladara. I pošto je to sudbina (od koje se ne može pobeći), hajde da svi prihvatimo novu realnost.

Sva retrodatirana proročanstva uglavnom su izrečena uz mnogo uverljivih detalja, vrlo jasnim i preciznim jezikom, bez nedorečenosti i dvosmisljica. I praktično sva su nepogrešivo „ispunjena“. Ovo je lako proveriti: uzmite za primer bilo koje proročanstvo koje je precizno navedeno, datirano (najavljeno vreme njegovog očekivanog ostvarenja) i koje je u potpunosti ispunjeno. Onda potražite podatak kada se ono prvi put pominje u štampi ili knjigama (dakle, ne kada ga je prorok navodno izrekao, nego od kada je najraniji pisani trag u kome se to tvrdi) i videćete da je to bilo *posle* njegovog ispunjenja.

U kremanskom proročanstvu ima mnogo primera za ovu grupu. To su uglavnom proročanstva koja se odnose na Prvi i Drugi svetski rat, tehničke pronalaskе, sudbinu državnika i tako dalje. Proročanstvo o gradnji kremanske crkve, kao što ćemo kasnije videti, čak je tri puta *naknadno* iz osnova menjano i tako prilagođavano stvarnom toku njene gradnje.

2. Proročanstva koja su neodređena i nedefinisana, a univerzalno su primenljiva na skoro svaki događaj („džoker-proročanstva“).

Ovu grupu čine proročanstva koja su veoma zanimljiva, jer često razotkrivaju strahove i nadanja cele jedne nacije. Posebno je interesantno to što mnoge navodne proročke vizije iz ove grupe, mada se danas pripisuju Tarabićima, zapravo uopšte nisu njihove, jer ih je narod u prošlosti pripisivao drugim, tada aktuelnim prorocima. Ova „selidba“ konteksta nedefinisanih

proročanstava sasvim je logična, jer se ona uvek (ili bar periodično) ostvaruju, pa je šteta ne iskoristiti ih posle svakog njihovog „ispunjenja“.

Proročanstva iz ove grupe su kao mrlje od mastila, koje mogu da predstavljaju bilo šta. Osoba kojoj se serviraju, može u njima da vidi sve što joj se sugerise. Ova greška ljudske percepcije, kad se nedefinisana i nedorečena stvar opaža kao nešto konkretno i određeno, naziva se *pareidolija*. Da bi iluzija određenosti bila potpuna, džoker-proročanstva navode se uglavnom tako što se najpre kaže šta se tačno njima proriče, pa se tek onda saopštava prorokova izvorna poruka, jer će čitalac tako uvek dodeliti proročanstvu sugerisani kontekst. Ova proročanstva po pravilu nisu falsifikati i uvek su izrečena pre događaja, ali je „trik“ u tome što se u njima ništa određeno ne kaže, a kontekst, kojim se stvara privid preciznosti i određenosti, dodaje se tek posle događaja. Kad, recimo, čitamo Nostradamusova proročanstva, koja su bez izuzetka pisana nedefinisanim i teško razumljivim jezikom, teško da ćemo u njegovim katrenama videti bilo šta - osim, naravno, ako nam pripovedač pre toga ponudi ideju šta bi *trebalo* da vidimo.

U kremanskom proročanstvu, recimo, pominje se i priča kojom se najavljuje *da će doći tako teško vreme, u kome će živi, prolazeći pored groblja, zavideti mrtvima, a da će kasnije nastati tako miran i srećan život, da će isti ti ljudi govoriti „Ustanite, mrtvi, da vidite kako se sada živi!“* Naravno da se u istoriji svakog naroda smenjuju srećni i nesrećni periodi, pa se svaka pojedinačna promena lako može okarakterisati kao ispunjenje tog proročanstva. U istoj grupi sa džoker-proročanstavima je i proricanje sukoba na teritorijama sa multietničkim stanovništvom (kao što je Bosna i Hercegovina), unutar kojih je već bilo dosta netrpeljivosti i verske netolerancije.

Za džoker-proročanstva možemo da kažemo da bi najveće čudo bilo ako se neko od njih ne bi ispunilo.

3. Proročanstva koja se odnose na budućnost, a za koja nije ni okvirno navedeno kada će se dogoditi (nedatirana proročanstva).

Izvestan broj kremanskih proročkih vizija odnosi se na događaje koji do sada nisu ispunjeni, ali ničim nije nagovešteno kada treba očekivati njihovo ispunjenje. Pomenućemo ponovo Nostradamusa, jer je veština izricanja nedatiranih proročanstava njemu bila dobro poznata. On je, od oko hiljadu izrečenih proročanstava, samo za jedno naveo godinu u kojoj treba očekivati njegovo ispunjenje. Imali smo sreću da budemo svedoci neispunjenja tog proročanstva, jer je njime najavljeno da će se nešto strašno desiti u sedmom mesecu 1999. godine. Slučaj je hteo da to bude jedan od retkih meseci tokom ovog burnog perioda, u kome se baš ništa značajno nije dogodilo.

Ako u proročanstvu nije bar okvirno određen period u kome se očekuje njegovo ispunjenje, onda to i nije proročanstvo. O ovome će biti više reči u poglavlju *Verovati ili ne*, kada budemo govorili o problemu oborivosti tvrdnje. Sada ćemo samo reći da, ukoliko neko sebe smatra prorokom, mora da formuliše svoja proročanstva tako da postoji realna mogućnost da se ona *ispune*, ali isto tako i da se *ne ispune*, jer u suprotnom to ne bi bilo proročanstvo nego *neoboriva tvrdnja*.

Proročanstvo koje nije vremenski precizirano ne može „da se ne ispuni“, jer je uvek moguće tvrditi da će se kad-tad ispuniti! Ako neko, recimo, kaže da će se Sunce ugasiti, to onda nije proročanstvo nego naučna činjenica; ali ako tvrdi da će se to *sutra* dogoditi, onda ipak jeste proročanstvo. Tačno ili pogrešno - videćemo sutra.